

Ecotourism development trends in Samarkand region

Mohigul AHTAMOVA¹

Samarkand Institute of Economics and Service

ARTICLE INFO

Article history:

Received August 2021

Received in revised form

20 August 2021

Accepted 15 September 2021

Available online

11 October 2021

ABSTRACT

The development of ecotourism has a positive impact on the socio-economic development of rural areas where ecological areas are located. The development of the service sector will lead to an increase in the number and scale of economic entities, thereby increasing the employment and incomes of women and youth. Analyzing the dynamics of ecotourism in the Samarkand region, the widespread coronavirus pandemic in 2020 had a negative impact on the development of ecotourism. Inappropriate and overuse of natural habitats in rural areas of Samarkand oblast, unregulated property relations have led to the destruction of these habitats, hampering the creation of incentives and benefits for long-term investment, restoration and improvement. We have studied the dynamics of income from ecotourism services. In the course of our research, we interviewed 158 local residents of different ages to assess the conditions at ecotourism sites in the Samarkand region. According to the results of the study, there is a high interest in ecotourism and the need to work to improve the conditions for tourism at existing ecotourism facilities in the Samarkand region, the need to implement large investment projects to improve the ecotourism infrastructure.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Самарқанд вилоятида экологик туризмни ривожланиш тенденциялари

АННОТАЦИЯ

Экотуризмнинг ривожланиши экологик масканлар жойлашган қишлоқ худудларини ижтимоий-иктисодий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатмасдан қолмайди. Хизмат кўрсатиш секторининг ривожланиши тадбиркорлик субъектларини сони ва кўламини кенгайишига, бу орқали аёллар

Калит сўзлар:
экологик туризм,
экологик масканлар, кластер,
сўровнома,
“Ҳаэррат Довуд” гори,
Зарафшон миллий борги,

¹ Senior lecturer, Department of Management, Samarkand Institute of Economics and Service, Samarkand, Uzbekistan.
E-mail: mohigulahtamova8@gmail.com.

Омонқутон дараси,
Богишамол Гарден, Конигил
маҳалласи.

ва ёшлар бандлиги ҳамда даромадларини ошишига сабаб бўлади. Самарқанд вилоятида экотуризмнинг ривож-ланиш динамикасини таҳдил қилас эканмиз, 2020 йили кенг тарқалган коронавирус пандемияси экотуризмнинг ривожланишига салбий таъсир кўрсатди. Самарқанд вилояти қишлоқ ҳудудларида жойлашган табиий маскан-лардан бетартиб ва ҳаддан ортиқ фойдаланиш, мулк муносабатларининг тартибга солинмаганлиги ушбу масканларнинг емирилишига олиб келиб, уларга узоқ муддатли инвестициялар киритиш, қайта тиклаш ва яхшилаш тадбирларини амалга оширишга булган рағбат ва манфаатларни шакллантиришга тусиқ булиб келмоқда. Тадқиқотмиз давомида биз Самарқанд вилоятида эко-туризм хизматларидан олинган даромад динамикасини ўргандик. Биз тадқиқотимиз давомида 158 нафар турли ёшдаги маҳаллий аҳолидан Самарқанд вилоятида эко-туризм масканларида шартшароитларни баҳолаш бўйича сўровнома ўтказдик. Ушбу ўтказган сўровнома натижаларига кўра экотуризмга бўлган қизиқиши юқори эканлиги ҳамда Самарқанд вилоятида мавжуд экотуристик маскан-ларда туризм шароитларни яхшилаш устида ишлар олиб бориш зарурлиги, экотуризм инфратузилмасини яхшилаш бўйича йирик инвестицион лойихаларни амалга оширишни тақозо этилиши аниқланди.

Тенденции развития экотуризма в Самаркандской области

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:
экологический туризм,
экологические места, кластер,
обследование, пещера
«Хазрат Давуд»,
Зарафшанский
национальный парк, ущелье
Амонқутан, Багишамал
Гарден, махалля Конигил.

Развитие экотуризма оказывает положительное влияние на социально-экономическое развитие сельских территорий, где расположены экологические ареалы. Развитие сектора услуг приведет к увеличению количества и масштаба хозяйствующих субъектов, тем самым увеличивая занятость и доходы женщин и молодежи. Анализируя динамику экотуризма в Самаркандской области, повсеместная пандемия коронавируса в 2020 году оказала негативное влияние на развитие экотуризма. Неправильное и чрезмерное использование естественных местообитаний в сельской местности Самаркандской области, нерегулируемые имущественные отношения привели к разрушению этих местообитаний, препятствуя формированию стимулов и выгод для долгосрочных инвестиций, восстановления и улучшения. Мы изучили динамику доходов от услуги экотуризма. В ходе нашего исследования мы опросили 158 местных жителей разного возраста, чтобы оценить условия на объектах экотуризма в Самаркандской области. Согласно результатам исследования, наблюдается высокий интерес к экотуризму и необходимость работы по улучшению условий туризма на существующих объектах экотуризма в Самаркандской области, необходимость реализации крупных инвестиционных проектов по совершенствованию инфраструктуры экотуризма.

Хозирги вақтда Ўзбекистонда 17 та қўриқхона мавжуд, улар орасида Бадай-Тўқай, Қизилқум, Нурота, Зарафшон, Орол Пайғамбар, Ҳисор, Зомин ва Чотқол кабиларни айтиш мумкин. Бу қўриқхоналар асосан йўқолиб кетиш хавфи остида турган турлар ва ўсимликларни муҳофаза қилиш жойи сифатида фойдаланилади. Булардан ташқари, Ўзбекистон фаунасида 97 турдаги ўтхўр ҳайвонлар, 424 турдаги қушлар, 58 турдаги вермиграцион ҳайвонлар, 83 турдаги балиқлар мавжуд бўлиб, Ўзбекистон флораси 4100 дан ортиқ ўсимлик турлари билан ифодаланади. Ўзбекистонда ўсадиган ўсимликларнинг 9% га яқини эндемик, яъни. бу ўсимликлар фақат шу жойларда ўсади. Текисликлар, чўллар, тоғлар, баланд баландликдаги зоналар, текис ўрмонлар сайёҳлар учун жуда қизиқ ва жозибали бўлиб, ландшафт ва биологик хилма-хиллиги билан ажralиб турди. Флоранинг 4100 дан ортиқ турлари, улардан 9% ендемик. Фаунага 97 турдаги сут емизувчилар, 424 турдаги қушлар, 58 турдаги судралиб юрувчилар ва 83 турдаги балиқлар киради, уларнинг 8,8 фоизи эндемикдир. “Қизил китоб” да ҳайвонларнинг 184 тури, ўсимликларнинг 305 тури мавжуд. Шундан келиб чиқиб, ташриф буорувчилар учун Ўзбекистоннинг ноёб ўсимлик ва ҳайвонот дунёси билан таниширадиган маҳсус турларни ишлаб чиқиш мумкин ва бу саёҳатлар туризмнинг янада барқарор ривожланишига асос бўлади. Кўриниб турибдики, мамлакатимизда экологик туризмни ривожлантириш масаласи ўта муҳим бўлиб қолмоқда.

Экотуризмнинг ривожланиши экологик масканлар жойлашган қишлоқ ҳудудларини ижтимоий-иқтисодий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатмасдан қолмайди. Хизмат кўрсатиши секторининг ривожланиши тадбиркорлик субъектларини сони ва кўламини кенгайишига, бу орқали аёллар ва ёшлар даромадларини ошишига сабаб бўлади. Янгидан барпо этиладиган умумий овқатланиш объектлари, кўнгилочар масканлар аҳоли пунктларини кўркамлигини ошириш билан бирга, маҳаллий аҳоли учун ҳам кўрсатилаётган хизматлар ҳажмини кенгайтириб, буларнинг барчаси биргаликда қишлоқ ҳудудларида камбағалликни камайтишишга ва фаровонликни оширишга хизмат қиласди. Шу билан бирга, экологик масканлардан ҳаддан ортиқ фойдаланиш уларнинг емирилишига олиб келиб, ушбу масканларга келаётган туристлар оқимини мақбуллаштиришнинг иқтисодий-ташкилий асосларини ишлаб чиқиш талаб этилади. Ундан ташқари, инсонлар фойдаланишида бўлган экологик масканлар табиий тикланиш салоҳиятига қўшимча равишда ундан келадиган даромад ҳисобига доимий равишда тозалаш ва тиклаш тадбирларини олиб боришни талаб қиласди.

Самарқанд вилоятида экотуризмнинг ривожланиш динамикасини таҳлил қилас, 2020 йили кенг тарқалган коронавирус пандемияси экотуризмнинг ривожланишига салбий таъсир кўрсатди. 2015 йилдан 2019 йилгача экотуристик мақсадда саёҳат қилган туристлар сони жадал суръатларда ўсиб борган, худди шундай туризм соҳасида фаолият юритувчи ходимлар сони, экотуристик субъектлар сони ва ушбу субъектлар даромадлари ҳам ушбу даврда ўшиш тенденциясига эга бўлган. Лекин 2020 йилда юз берган пандемия натижасида барча кўрчаткичлар 2014 йилги кўрсаткичлар даражасига тушиб кетган. Президент томонидан қабул қилинган туристик субъектларни асраб қолишга қаратилган қарорлар натижасида экотуризм фаолияти билан шуғулланувчи субъектларнинг катта қисмини сақлаб қолишга эришилган.

Экотуризм масканларидан фойдаланиш учун ўрнатиладиган баҳони (“кириш чиптаси”) белгилаш усулларини такомиллаштириш орқали бир томондан, уларни ҳолатини қайта тикланиш даражасида сақлаб туришга имкон берадиган фойдаланувчилар сонининг максимум миқдоридан ошмаслигига, иккинчи томондан, ушбу маскандан келадиган пул тушумини максималаштиришга имкон беради.

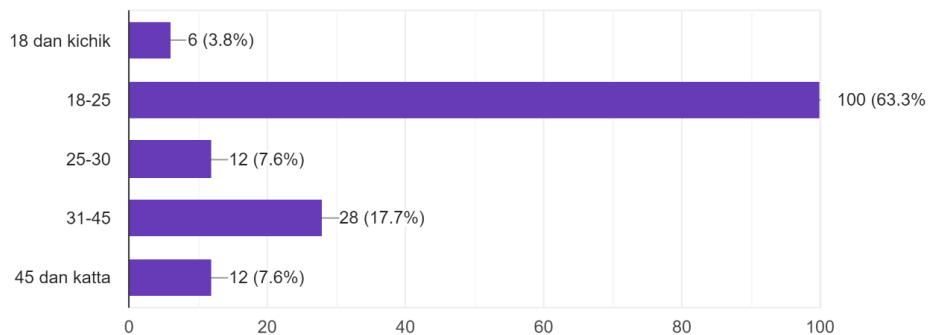
Самарқанд вилояти қишлоқ худудларида жойлашган табиий масканлардан бетартиб ва ҳаддан ортиқ фойдаланиш, мулк муносабатларининг тартибига солинмаганлиги ушбу масканларнинг емирилишига олиб келиб, уларга узоқ муддатли инвестициялар киритиш, қайта тиклаш ва яхшилаш тадбирларини амалга оширишга булган рағбат ва манфаатларни шакллантиришга тусиқ булиб келмоқда. Тадқиқотда табиий масканларга дам олиш ва рекреация мақсадларида ташриф буюрувчилар учун ташрифдан оладиган нафларини ошириш мақсадида кичик худудларда хизмат турларини купайтириш, хизмат кўрсатувчи субъектларни комплекс ривожлантиришда кластер усулдан фойдаланиш имкониятлари очиб берилади. Табиий масканларга фойдаланувчилар сонининг экологик мақсадга мувофиқлик ва иқтисодий самарадорликнинг мувозанатини таъминлайдиган оптимал хажмлари аниқланиб, ушбу хажмни кафолатлайдиган нарх сиёсати буйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Табиий масканларнинг иқтисодий қиймати аниқланиб, ундан бевосита ва билвосита фойдаланувчи иқтисодий субъектлар ўртасида сақлаб туриш ва инфратузилмани ривожлантириш харажатларини тақсимлаш механизми ишлаб чиқиши долзарб аҳамият касб этмоқда.

Тадқиқотмиз давомида биз Самарқанд вилоятида экотуризм хизматларидан олинган даромад динамикасини ўргандик. Бунда 2015 йилдан 2019 йилгача экотуристик хизматлардан даромад ҳажми ўсиш тенденциясига эга бўлган бўлса, 2020 йилга келиб коронавирус пандемиясининг салбий оқибатлари сабабли ялпи туризмдан даромадлар ҳажми деярли уч баробар, экотуристик хизматлардан даромад эса 2019 йилдагига нисбатан 30%га пасайган.

Экотуристик хизматлардан даромад 2019 йилда ўзининг энг юқори нуқтасига эришган. Шу йилда 70дан ортиқ давлатларга визасиз режимнинг жорий қилиниши, туризм инфратузилмасини ривожлантириш ва транспорт тармоқларини модернизациялаш ва монополиядан чиқариш бўйича қилинган иқтисодий ислоҳотларнинг натижаси сабабли ушбу натижага эришилган дейиш мумкин. Биз тадқиқотимиз давомида 158 нафар тури ёшдаги маҳаллий аҳолидан Самарқанд вилоятида экотуризм масканларида шарт-шароитларни баҳолаш бўйича сўровнома ўтказдик.

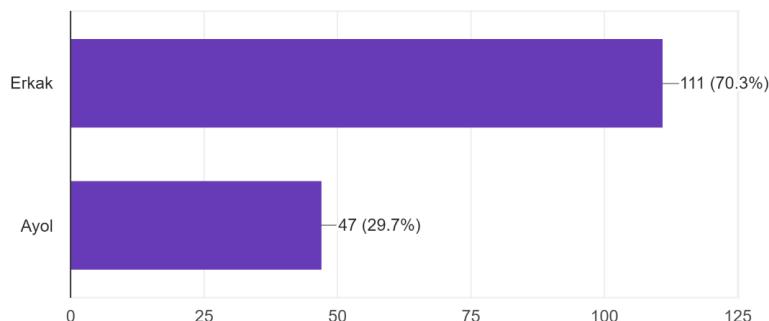
Сўровномада энг кўп 18-45 ёшгача қатнашди (5-расм). Онлайн сўровномада нисбатан ёш аҳоли қатлами 18-25 ёшдагилар энг фаол қатнашди. Президентимиз ташаббуси билан ички туризмни ривожлантириш бўйича қабул қилинган қарорларнинг ижроси натижасида туризмга хусусан табиат бағрида дам олиш туризми-экотуризмга қизиқиш ва талаб кескин ортган. Сўровномада қатнашган респондентларнинг кўпроқ қисмини эркаклар ташкил этди(70,3%) аёллар ҳам фаол қатнашди(6-расм). Респондентлар ҳаммаси Самарқанд вилоятида истиқомат қилувчи аҳоли вакиллари ҳисобланади.

Yoshingiz
158 responses

5-расм. Сўровномада қатнашган респондентларнинг ёши.

Jinsni belgilang
158 responses

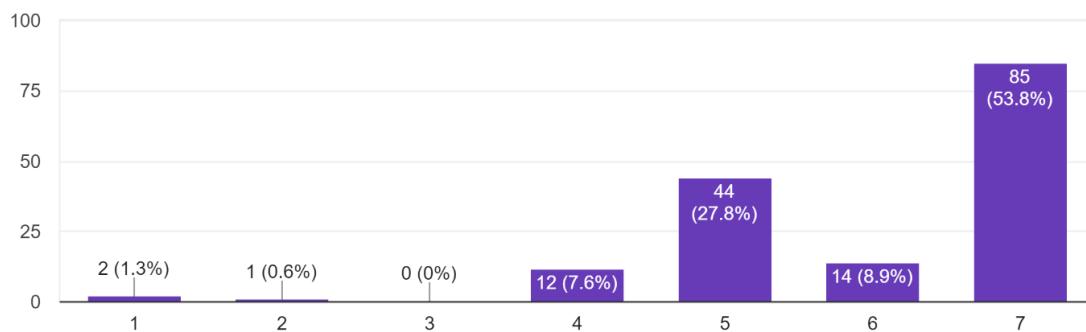
6-расм. Сўровномада қатнашган респондентларнинг жинси

Биз ҳар бир респондентнинг экотуризмга қизиқиш даражасини баҳолаш мақсадида уларнинг табиат бағрида дам олишга қизиқиш даражасини 1-7 гача шкалада баҳолашни сўрадик ва сўровнома натижасига кўра 53,8% респондентлар экотуризмга қизиқиши юқорилигини таъкидлаб ўтди. Бу ҳолат албатта ушбу соҳанинг ривожланиши учун аҳолида етарлича талаб шаклланганлигини англаади (7-расм).

Қолган 43,2% респондентлар ҳам экотуризмга нисбатан юқори қизиқишини билдирган ва фақатгина 3% респондент қизиқмаслигини таъкидлаган. Албатта экотуризмга аҳолининг қизиқиш даражаси кўп жиҳатдан инфратузилманинг сифатига, транспорт харажатлари, бозор нархи ва бошқа омилларга боғлиқ ҳисобланади.

Tabiat bag'rida hordiq chiqarishga qiziqish darajangizni belgilang.

158 responses

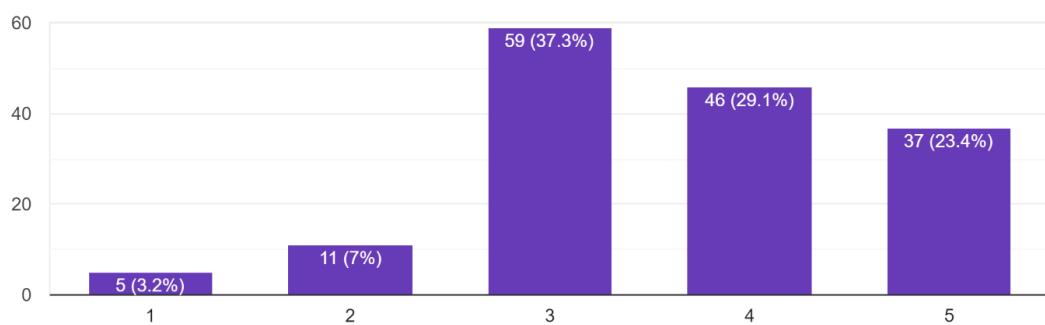

7-расм. Сўровномада қатнашган респондентларнинг экотуризмга қизиқиши даражаси.

Биз Самарқанд вилоятида энг машҳур экотуризм масканларидан бўлган “Ҳазрат Довуд” ғорида туристлар учун шарт шароитларни 1-5 шкалада баҳолашни сўрадик ва баҳолаш натижалари қўйидагича бўлди(8-расм). Яъни 158 респон-дентдан 59 таси (37,3%) хизмат кўрсатиш ва шароитларни ўртacha баҳолаган (3 балл) ҳамда 52,5% юқори баҳолаган (4-5 баҳо), 10,2% эса паст баҳолаган. Бундан келиб чиқадики, Ҳазрат Довуд ғори экотуризм масканида туристлар учун шароитлар нисбатан яхши ва сифатли йўлга қўйилган деган хуносага келиш мумкин.

Nurobod tumanida joylashgan "Hazrat Dovud" ziyorat maskanida hordiq chiqarish uchun yaratilgan sharoitlarni nechiga baholaysiz?

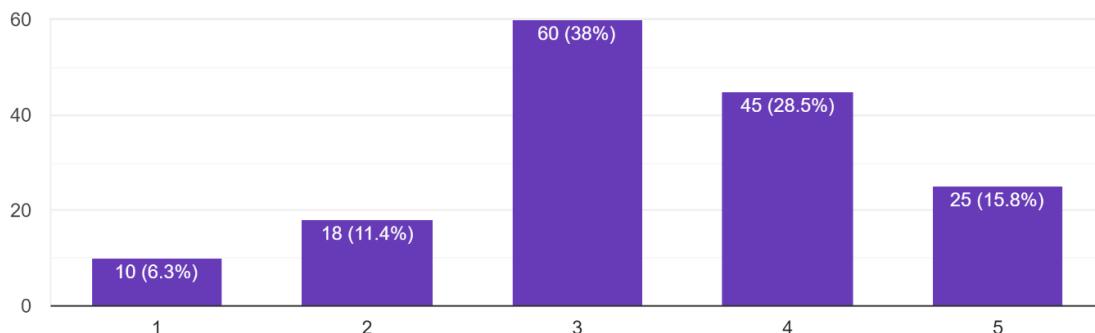
158 responses

8-расм. Ҳазрат Довуд ғорида хизмат кўрсатиш сифат даражаси ва шарт шароитларга берилган баҳо

Samarqand viloyatidagi "Zarafshon milliy bog'i"da hordiq chiqarish uchun sharoitni nechiga baholaysiz?

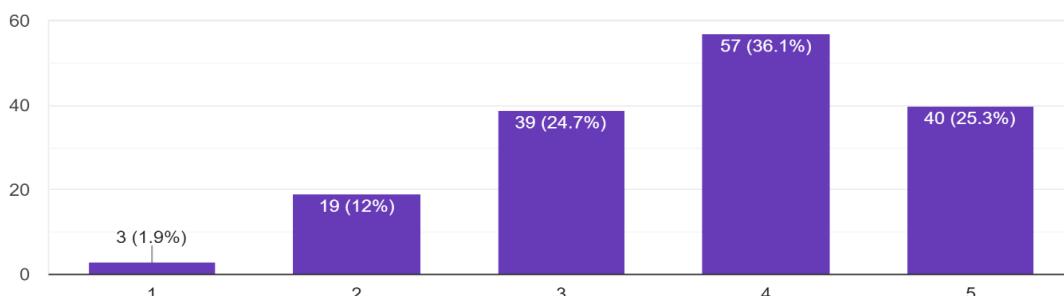
158 responses

9-расм. Зарафшон миллий боғида хизмат кўрсатиш сифат даражаси ва шарт шароитларга берилган баҳо

"Omonqo'ton" dam olish zonasida hordiq uchun sharoitlarni nechiga baholaysiz?

158 responses

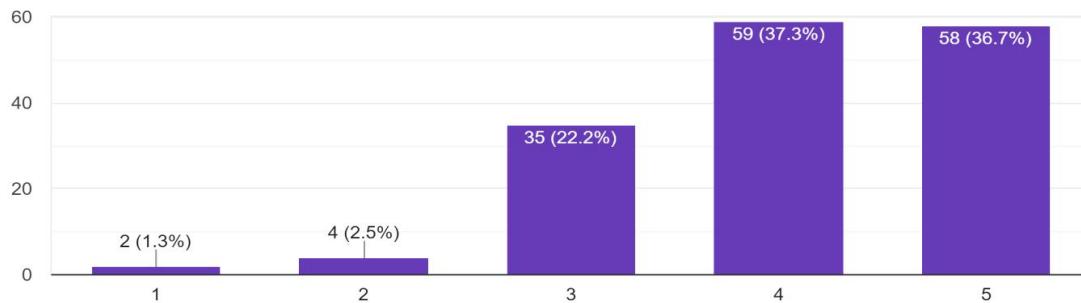

10-расм. Омонқўтон дам олиш зонасида хизмат кўрсатиш сифат даражаси ва шарт шароитларга берилган баҳо

Тарихдан Самарқанднинг сўлим гўшаларидан бўлган Омонқўтон дарасида экотуризм ривожланган. Хусусан, Бобур Мирзо ўзининг “Бобурнома” асарида айнан ушбу экотуризм масканининг аҳамиятини қуидагича търифлайди: “Яна Кеш вилоятидур. Самарқанднинг жанубидадур. Итмак довони дерлар. Сангтарошлиқ қилур, тошларни тамом бу тоғдан элтарлар”.

"Bog'ishamol Garden" da dam olish uchun sharoitlarni nechiga baholaysiz?

158 responses

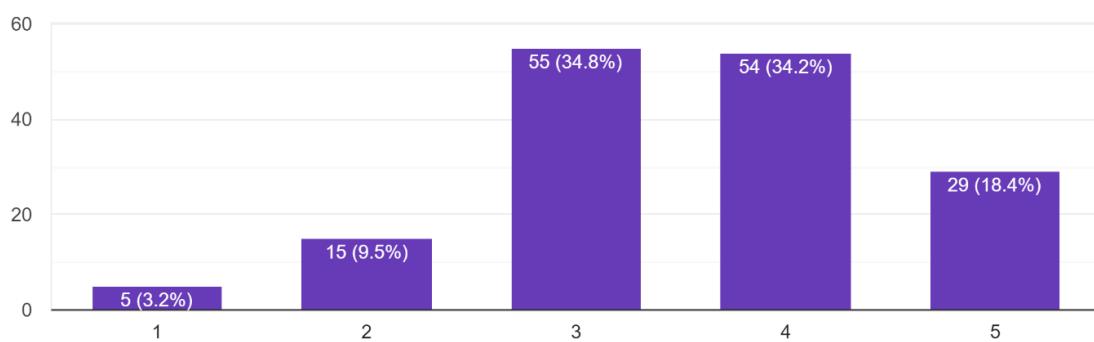

11-расм. Боғишамол Гарден экотуризм масканида хизмат кўрсатиш сифат даражаси ва шарт шароитларга берилган баҳо

Замонавий экотуризм масканларидан ҳисобланган Боғишамол Гарден дам олиш масканида шарт шароитлар тўғрисида сўралганда респондентларнинг катта қисми (74%) ушбу масканда шароитларни юқори даражада баҳолаган. Шундан келиб чиқиб, ушбу масканда дам олиш инфратузилмаси ва хизмат кўрсатиш сифати нисбатан юқори деган холосага келиш мумкин.

Konigil mahallasida turistlar uchun sharoitlarni nechiga baholaysiz?

158 responses

12-расм. Конигил маҳалласида хизмат кўрсатиш сифат даражаси ва шарт шароитларга берилган баҳо

Яна бир тарихий туризм объектларидан бири ҳисобланган Конигил маҳалласида ҳам экотуризм учун шароитлар бўйича савол берилганда респондентларнинг 52,6%и хизмат сифати ва шароитларни нисбатан юқори сифатли деб баҳолаган. Ушбу кўрсаткич бошқа экотуризм масканларига нисбатан пастроқ кўрсаткич ҳисобланади. Демак Конигил маҳалласида туристлар учун шарт шароитлар ва хизмат кўрсатиш даражасини яхшилаш бўйича ҳали бир қатор ишлар амалга оширилиши керак.

Респондентлардан дўстингизга Самарқанд вилоятининг қайси экотуризм масканида дам олиш тавсия қиласиз деган саволни берганимизда 65% респондентлар “Омонқўтон” дарасини тавсия қилишини айтган. Шу билан бирга, респондентларнинг экотуризм инфратузилмасини яхшилаш бўйича таклифлари орасида хизмат кўрсатиш сифатини назорат қилиш ва онлайн бронлаш кабиларни жорий этиш мақсадга мувофиқлиги аниқланди.

Умуман олганда, биз ўтказган сўровнома натижаларига қўра экотуризмга бўлган қизиқиш юқори эканлиги ҳамда Самарқанд вилоятида мавжуд экотуристик масканларда туризм шароитларни яхшилаш устида ишлар олиб бориш зарурлиги, экотуризм инфратузилмасини яхшилаш бўйича йирик инвестицион лойихаларни амалга оширишни тақозо этади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 05.01.2019 й. ПФ-5611-сон “Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони.
2. 2019–2025 йилларда Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини ривожлантириш Концепцияси.
3. Hoshimov M. 2009. Ecological tourism of Uzbekistan. “Zarafshon” publishing house. Samarkand, Uzbekistan. pp. 220. (in Uzbek)
4. Хамидов О. Совершенствование механизма управления развитием экотуризма в Узбекистане: автореф. дисс. д-ра. экон. наук. Самарканд, 2017.
5. Заҳириддин М.Б. Бобурнома, 1519–1530 йллар. – Б. 74.